

Grzyby chronione na terenie Nadleśnictwa Zwierzyniec

Monika Białobrzaska, Andrzej Szczepkowski

Abstrakt. Przedstawiono wykaz i krótki opis 15 stanowisk 7 gatunków grzybów chronionych (*Hericium coralloides*, *Hericium flagellum*, *Inonotus obliquus*, *Meripilus giganteus*, *Sarcodon squamosus*, *Sarcoscypha austriaca*, *Sparassis crispa*) znalezionych w zasięgu terytorialnego działania Nadleśnictwa Zwierzyniec. Badania prowadzono od maja 2013 do kwietnia 2014 roku. W trzech rezerwach przyrody stwierdzono 2 gatunki grzybów chronionych, natomiast po 3 gatunki znaleziono w lasach gospodarczych, w lasach prywatnych i na terenach zurbanizowanych. Informacja o 6 gatunkach grzybów chronionych występujących na terenie Nadleśnictwa Zwierzyniec jest publikowana po raz pierwszy.

Słowa kluczowe: grzyby chronione, czerwona lista grzybów, rezerwy przyrody, Roztocze, Lasy Państwowe.

Abstract. Protected fungi in the Zwierzyniec Forest District. The work presents a list and brief description of 15 locations of 7 protected species of fungi (*Hericium coralloides*, *Hericium flagellum*, *Inonotus obliquus*, *Meripilus giganteus*, *Sarcodon squamosus*, *Sarcoscypha austriaca*, *Sparassis crispa*) found in the Zwierzyniec Forest District. The study was carried out from May 2013 until April 2014. Two species of protected fungi were found in three nature reserves, and the three species in managed forests, in private forests and in urban areas. This information on the six protected species of fungi in the Zwierzyniec Forest District is published for the first time.

Key words: protected fungi, red list of fungi, nature reserves, Roztocze, the State Forest.

Wstęp

Większość nadleśnictw w Polsce posiada bardzo skąpe dane na temat mykobiota, w tym również na temat gatunków znajdujących się pod ochroną prawną. Podobna sytuacja ma miejsce w Nadleśnictwie Zwierzyniec, gdzie w Programie ochrony przyrody (2004) wymieniony jest tylko jeden gatunek grzyba – sromotnik smrodliwy *Phallus impudicus*, zresztą od 2004 roku niepodlegający ochronie ścisłej. W dokumentacji rezerwatów przyrody (Debry, Szum, Święty Roch) (Plany ochrony ... 1990, 2001) oraz Szczepczyńskiego Parku Krajobrazowego (Rybczyński 1990) znajdujących się w granicach obszaru podlegającego działalności administracyjnej Nadleśnictwa nie ma żadnych wzmianek na temat grzybów. Jedyne informacje na temat grzybów chronionych z tego terenu pochodzą z 2013 roku i dotyczą błyskoporka podkorowego *Inonotus obliquus* (Szczepkowski i in. 2013). Dane o grzybach wielkoowocnikowych z Roztocza, w tym z okolic Zwierzynca, zarówno historyczne, jak i współczesne, pochodzą przede

wszystkim z obszarów znajdujących się w granicach Roztoczańskiego Parku Narodowego (m.in. Błoński 1896, Gordziałowski 1899, Sałata 1972, Chmiel i in. 1994, Domański 1999, Flisińska 2004). Lasy Nadleśnictwa Zwierzyniec, z których część stanowi otulinę Roztoczańskiego PN, są dogodnym miejscem występowania niektórych gatunków grzybów chronionych, w szczególności tych związanych z drewnem zarówno drzew żywych, jak i martwych.

Celem pracy jest przedstawienie danych na temat chronionych gatunków grzybów i ich stanowisk znalezionych w zasięgu terytorialnego działania Nadleśnictwa Zwierzyniec.

Teren badań

Nadleśnictwo Zwierzyniec położone jest w województwie lubelskim w powiatach zamojskim, biłgorajskim oraz tomaszowskim. Pod względem fizycznogeograficznym obszar nadleśnictwa należy do makroregionów: Wyżyna Lubelska i Roztocze (podprowincja Wyżyna Lubelsko-Lwowska) oraz Kotlina Sandomierska (podprowincja Północne Podkarpacie) (Kondracki 2002). Nadleśnictwo Zwierzyniec zarządza lasami Skarbu Państwa o powierzchni blisko 17,5 tys. ha, z czego ponad 11 tys. ha stanowią lasy ochronne. Występują tu wszystkie nizinne i wyżynne typy siedliskowe lasu. Głównym gatunkiem lasotwórczym na terenie nadleśnictwa jest sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* zajmująca 79% powierzchni, inne gatunki o znaczącym udziale to jodła pospolita *Abies alba* (6,3%), dąb *Quercus* sp. (4,4%) oraz buk zwyczajny *Fagus sylvatica* (4,3%). Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie, której podlega Nadleśnictwo Zwierzyniec, posiada międzynarodowe certyfikaty FSC oraz PEFC świadczące o dobrze prowadzonej gospodarce leśnej. Nadzór nad lasami niepaństwowymi na terenie Nadleśnictwa Zwierzyniec sprawują Starostowie we własnym zakresie. W centralnej części zasięgu otoczonej przez lasy znajduje się Roztoczański Park Narodowy. Zasięg terytorialnego działania Nadleśnictwa Zwierzyniec obejmują części Krasnobrodzkiego i Szczepreszyńskiego Parku Krajobrazowego. Na terenie nadleśnictwa zostały utworzone 3 rezerваты przyrody (Debry, Szum, Święty Roch), 85 użytków ekologicznych, 5 stref ochronnych dla ptaków oraz wyznaczono 10 obszarów Natura 2000 (7 wynikających z Dyrektywy Siedliskowej i 3 z Dyrektywy Ptasiej) (Plan urządzania...2004, www.zwierzyniec.lublin.lasy.gov.pl).

Material i metody

Poszukiwania grzybów chronionych (Rozporządzenie ...2004) prowadzono metodą marszrutową w kompleksach leśnych, głównie południowej części Nadleśnictwa, od maja 2013 r. do kwietnia 2014 roku. Szczególną uwagę poświęcono rezerwatom przyrody, które były lustrwane siedmiokrotnie od maja do grudnia 2013 roku na podstawie zezwolenia wydanego przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie. Wszystkie stwierdzone gatunki grzybów chronionych zostały udokumentowane fotograficznie wraz ze szczegółowym opisem stanowiska. W przypadku występowania gatunku w jednym kompleksie leśnym, za pojedyncze stanowisko przyjęto jeden oddział leśny. Nazwy grzybów podano według MycoBank (2014), nazwy polskie za Wojewodą (2003) i Chmiel (2006), kategorie zagrożenia według Wojewody i Ławrynowicz (2006), a nazwy roślin za Mirkiem i in. (2002). Zastosowane skróty kategorii zagrożenia gatunków: E – wymierający, V – narażony, R – rzadki.

Wyniki

Wykaz gatunków i stanowisk grzybów chronionych

W okresie badań obejmującym jeden cały sezon (2013 r.) i wiosnę 2014 roku stwierdzono 7 gatunków grzybów podlegających ochronie prawnej. Typ *Ascomycota* reprezentował jeden przedstawiciel, a typ *Basidiomycota* – 6 gatunków.

ASCOMYCOTA

Sarcoscypha austriaca (O. Beck ex Sacc.) – czarka austriacka

1. Pow. zamojski, gm. Zamość, Zamość, al. 1 Maja, w sąsiedztwie oczyszczalni ścieków; zadrzewienie wierzbowo-olszowe; na zagrzebanym w ziemi fragmencie drewna, 1 owocnik; 21.03.2014;
2. Pow. zamojski, gm. Adamów, ok. 2 km na N od wsi Trzepieciny; las prywatny, drzewostan jodłowy z domieszką dębu i z leszczyną *Corylus avellana* w podszycie; na leżących i zagrzebanych w ziemi fragmentach gałęzi, 40 owocników (fot. 1); 04.04.2014.

Fot. 1. Dwa owocniki *Sarcoscypha austriaca* znalezione w prywatnym borze jodłowym, w pobliżu miejscowości Trzepieciny (fot. M. Białobrzaska)

Photo 1. Two apothecien of Sarcoscypha austriaca found in a private fir forest, near Trzepieciny village

BASIDIOMYCOTA

Hericium coralloides (Scop.) Pers. – soplówka bukowa, V

1. Pow. zamojski, gm. Adamów, leśn. Adamów, oddz. 160b; drzewostan bukowo-sosnowy; na rozłożonej kłodzie bukowej, 3 owocniki (fot. 2); 23.09.2013.

Fot. 2. Owocnik *Hericium coralloides* wyrastający na kłodzie bukowej w leśnictwie Adamów (fot. M. Białobrzaska)

Photo 2. Basidioma of *Hericium coralloides* growing on a log of beech in Adamow Forest Range

Hericium flagellum (Scop.) Pers. – soplówka jodłowa, E

1. Pow. zamojski, gm. Adamów, rezerwa Debry, oddz. 228b; wyżynny mieszany bór jodłowy *Abietetum polonicum*, drzewostan bukowo-jodłowy; na kłodzie jodłowej, 2 owocniki; 24.09.2013;

2. Pow. zamojski, gm. Adamów, rezerwat Debry, oddz. 229b; wyżynny mieszany bór jodłowy, drzewostan bukowo-jodłowy; na kłodzie jodłowej, 1 owocnik (fot. 3); 24.09.2013;

3. Pow. biłgorajski, gm. Józefów, rezerwat Szum, oddz. 211f; wyżynny mieszany bór jodłowy; na kłodzie jodłowej, 9 owocników; 25.09.2013;

4. Pow. zamojski, gm. Krasnobród, rezerwat Święty Roch, oddz. 259g; wyżynny mieszany bór jodłowy, drzewostan jodłowy; na pniu martwej jodły, 1 owocnik; 02.11.2013.

Fot. 3. Fragment owocnika *Hericium flagellum* rosnącego na kłodzie jodłowej w rezerwacie Debry (fot. K. Stańko)

Photo 3. A fragment of the basidioma of *Hericium flagellum* growing on a log of fir in Debry nature reserve

Inonotus obliquus (Ach. ex Pers.) Pilát – błyskoporek podkorowy, R

1. Pow. biłgorajski, gm. Józefów, leśn. Debry, oddz. 300b; w drzewostanie sosnowym z domieszką brzozy; na pniu brzozy brodawkowatej *Betula pendula* na wysokości ok. 5 m, 1 sklerocjum (fot. 4); 19.10.2013.

Fot. 4. Sklerocjum *Inonotus obliquus* na pniu brzozy w leśnictwie Debry (fot. Białobrzaska)

Photo 4. Sclerotium of *Inonotus obliquus* growing on the trunk of silver birch in Debry Forest Range

Meripilus giganteus (Pers.) P. Karst. – wachlarzowiec olbrzymi

1. Pow. zamojski, gm. Adamów, ok. 1,5 km na SW od wsi Bliżów, las prywatny graniczący z oddz. 194b leśn. Adamów; drzewostan bukowo-jodłowy; u podstawy pnia martwego buka, 2 owocniki; 18.09.2013;
2. Pow. zamojski, gm. Zamość, Żdanów, przy drodze Zamość–Krasnobród; przydrożna aleja klonowa; na pniaku klonu *Acer* sp., 2 owocniki (fot. 5); 25.09.2013;
3. Pow. zamojski, gm. Adamów, ok. 0,6 km na S od wsi Czarnowoda, las prywatny graniczący z oddz. 131a leśn. Adamów; drzewostan bukowy; wokół pniaka buka, 7 owocników o średnicy od ok. 20 do 65 cm; 28.09.2013;
4. Pow. zamojski, gm. Zamość, Zamość, w pobliżu skrzyżowania ulic Bulwary Loughborough i Sadowa, skwer nad rzeką Łabunką; na pniaku klonu, 1 zeszloroczny owocnik; 21.03.2014.

Fot. 5. Owocnik *Meripilus giganteus* na pniaku klonowym, przy drodze w miejscowości Żdanów (fot. M. Białobrzaska)

Photo 5. Basidioma of *Meripilus giganteus* growing on the maple stump, roadside in the Zdanow village

Sarcodon squamosus (Schaff.) Quél. – sarniak sosnowy

1. Pow. zamojski, gm. Krasnobród, ok. 0,5 km na W od wsi Stara Huta, las prywatny graniczący z oddz. 433a, leśn. Debry; drzewostan sosnowy; 2 owocniki (fot. 6); 25.10.2013.

Fot. 6. Dwa owocniki *Sarcodon squamosus* rosnące w prywatnym lesie sosnowym (fot. W. Stańko)

Photo 6. Two basidiomata of *Sarcodon squamosus* growing in a private pine forest

Sparassis crispa (Wulfen) Fr. – siedzuń sosnowy, R

1. Pow. zamojski, gm. Krasnobród, leśn. Podzamcze, oddz. 269a; drzewostan sosnowy; w pobliżu pnia żywej sosny, 1 owocnik; 20.09.2013;
2. Pow. zamojski, gm. Adamów, rezerwat Debry, oddz. 226d; wyżynny mieszany bór jodłowy, drzewostan jodłowy z domieszką sosny; w pobliżu pnia żywej sosny, w opuszczonym mrowisku, 1 owocnik (fot. 7); 24.09.2013;
3. Pow. zamojski, gm. Adamów, leśn. Adamów, oddz. 131a; drzewostan bukowy z domieszką sosny; w pobliżu pnia żywej sosny, 3 owocniki; 28.09.2013.

Fot. 7. Owocnik *Sparassis crispa* na opuszczonym mrowisku, w pobliżu pnia sosny w rezerwacie Debry (fot. M. Białobrzeska)

Photo 7. Basidioma of *Sparassis crispa* an abandoned anthill near the trunk of Scots pine in Debry nature reserve

Podsumowanie

Podczas badań prowadzonych w 2013 i wiosną 2014 roku, które obejmowały głównie południową część Nadleśnictwa Zwierzyniec, stwierdzono 7 gatunków grzybów pod ochroną prawną (6 podlegających ochronie ścisłej i 1 ochronie częściowej) na 15 stanowiskach. Informacje dotyczące 6 gatunków grzybów są pierwszymi danymi o ich występowaniu w granicach zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Zwierzyniec. Wśród znalezionych grzybów chronionych 6 gatunków jest związanych z drewnem, a jeden reprezentuje symbionty mykoryzowe (*Sarcodon squamosus*). Cztery gatunki znajdują się na czerwonej liście grzybów w kategoriach zagrożenia: E (wymierające) – *Hericium flagellum*, V (narażone) – *Hericium coralloides*, R (rzadkie) – *Inonotus obliquus* i *Sparassis crispa*. Najwięcej lokalizacji (4) stwierdzono dla *H. flagellum*, wszystkie na terenie rezerwatów przyrody. W 4 miejscach odnaleziono również *Meripilus giganteus*. Trzy stanowiska odnotowano dla *Sparassis crispa*, dwa natomiast dla *Sarcoscypha austriaca*. Trzy pozostałe gatunki (*H. coralloides*, *I. obliquus*, *S. squamosus*) występowały

na pojedynczych stanowiskach. W rezerwach przyrody zlokalizowano 2 gatunki: *H. flagellum* i *S. crispa*, natomiast w lasach gospodarczych stwierdzono 2 gatunki pod ochroną ścisłą (*H. coralloides*, *S. crispa*) oraz 1 pod ochroną częściową (*I. obliquus*). W lasach prywatnych i na terenach zurbanizowanych stwierdzono 3 gatunki: *M. giganteus*, *S. squamosus* oraz *S. austriaca*. Znaleziona liczba (7) gatunków grzybów chronionych stanowi ok. 7% wszystkich taksonów grzybów podlegających ochronie w naszym kraju i ok. 30% znanych w Roztoczańskim Parku Narodowym. Można przypuszczać, że w związku z dużym zróżnicowaniem siedlisk i zbiorowisk roślinnych na badanym obszarze kolejne poszukiwania grzybów chronionych poszerzą prezentowaną listę.

Podziękowania

Autorzy dziękują panu mgr. inż. Andrzejowi Kulasowi – Nadleśniczemu Nadleśnictwa Zwierzyniec za udostępnienie opracowań i materiałów źródłowych oraz panom Wiesławowi Stańko i mgr. inż. Kamilowi Stańko za pomoc w pracach terenowych.

Literatura

- Błoński F. 1896. Przyczynek do flory grzybów Polski. Pamiętnik fizjograficzny 14: 63–93.
- Chmiel M., Romaszewska-Sałata J., Sałata B. 1994. Grzyby i śluzowce. W: Wielgat T. (red.), Roztoczański Park Narodowy. Ostoja-Oficyna Wydawnicza, Kraków: 120–132.
- Chmiel M.A. 2006. Checklist of Polish larger Ascomycetes. W: Biodiversity of Poland. Vol. 8, Mirek Z. (red.). W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Science, Kraków.
- Domański Z. 1999. Przyczynek do znajomości flory mikologicznej Roztocza. Nakładem autora, Warszawa.
- Fliścińska Z. 2004. Grzyby Lubelszczyzny. Wielkoowocnikowe podstawczaki (Basidiomycetes). 2. Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin.
- Gordziałowski A. 1899. Lasy Ordynacji hr. Zamoyskiego. Sylwan 17: 219–222.
- Kondracki J. 2002. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zajac A., Zajac M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- Mycobank 2014. The MycoBank engine and related databases (<http://www.mycobank.org>). Data dostępu: 03.04.2014.
- Plan ochrony rezerwatu Debry na okres od 01.01.2001 do 31.12.2020. RDLP w Lublinie.
- Plan ochrony rezerwatu Św. Roch na okres od 01.01.2001 do 31.12.2020. RDLP w Lublinie.
- Plan ochrony rezerwatu Szum na okres od 01.01.1990 do 31.12.1999. RDLP w Lublinie.
- Plan urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Zwierzyniec na lata 2004-2013 wg stanu na dzień 1 stycznia 2004 roku (elaborat). BULiG w Przemysłu.
- Program Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa Zwierzyniec. W: Plan urządzenia lasu na lata 2004–2013 wg stanu na dzień 1 stycznia 2004 roku. BULiG w Przemysłu.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz.U.04.168.1765 z dnia 28 lipca 2004 r.
- Rybczyński W. 1990. Dokumentacja do utworzenia Szczecbrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego. Zespół zamojskich parków krajobrazowych. Lublin.

- Sałata B. 1972. Badania nad udziałem grzybów wyższych w lasach bukowych i jodłowych na Roztoczu Środkowym. *Acta Mycol.* 8(1): 69–139.
- Szczepkowski A., Piętka J., Grzywacz A. 2013. Występowanie i zasoby błyskoporka podkorowego *Inonotus obliquus* (Fr.) Pilát w środkowej i wschodniej Polsce oraz problemy jego ochrony. *Sylvan* 157(7): 483–494.
- Wojewoda W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. W: *Biodiversity of Poland*. Vol. 7, Mirek Z. (red.). W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.
- Wojewoda W., Ławrynowicz M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. W: *Red list of plants and fungi in Poland*. Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szelaąg Z. (red.). W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków: 53–70.
- http://www.zwierzyniec.lublin.lasy.gov.pl/obszary-natura-2000#.U0uKsk2_ncs

Monika Białobrzaska

monika.bialobrzaska@onet.pl

Andrzej Szczepkowski (korespondencja)

Katedra Ochrony Lasu i Ekologii

Wydział Leśny SGGW